

میراث معنوی: واج یشث و گهنبار

سبما متین

کارشناس ارشد فرهنگ و زبان های ایران باستان
عضو گروه پژوهشی یادگار باستان

میراث فرهنگی هر کشور یکی از اساسی‌ترین ارکان تحکیم هویت و خودباوری ملی و ایجاد خلاقیت است. این میراث مجموعه‌ای از دستاوردهای مادی و معنوی انسان‌هاست که هیچ‌کدام بدون دیگری تولید و ایجاد نمی‌شوند. میراث معنوی یا میراث فرهنگی ناملموس به معنای رفتارها، شیوه‌های ارائه، نموده‌ها، دانش‌ها، مهارت‌ها و نیز وسایل، اشیاء، مصنوعات دستی و فضاهای فرهنگی مرتبط با آن‌هاست که جوامع، گروه‌ها و در برخی موارد، افراد، آن‌ها را بخشی از میراث فرهنگی خود می‌شناسند. این میراث فرهنگی ناملموس که از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود، توسط جوامع و گروه‌ها، در پاسخ به محیط، طبیعت و تاریخ مدام خلق می‌شود و حس هویت و استمرار را برایشان به ارمغان می‌آورد و بدین ترتیب احترام به تنوع فرهنگی و خلاقیت بشری را ترویج می‌کند. میراث معنوی در عرصه‌های ذیل نمودار می‌شود:

- سنت‌ها و نموده‌های شفاهی شامل زبان
- هنرهای نمایشی
- عادت و رسم‌های اجتماعی، آیین‌ها و جشن‌ها
- دانش‌ها و عادت‌ها و رسم‌های مربوط به طبیعت و کیهان

آب انبار حسین آباد (یزد) و جای خالی سنگ نوشته ای که به سرقت رفته است، عکس: فرزانه گشتاسب

• مهارت در هنرهای سنتی و دستی

اهمیت میراث فرهنگی ناملموس به عنوان انگیزه‌ی مهم تنوع فرهنگی و ضامن توسعه‌ی پایدار، جایگاه خاصی را در افکار اندیشمندان و صاحبان تدبیر جهانی در عرصه‌ی فرهنگ بدست آورده و حساسیت و توجه عمیقی را نسبت به لزوم حمایت از این مقوله در برابر خطرات و تهدیدات گسترده مواجه با آن ایجاد کرده است.

تنظیم و تصویب کنوانسیون صیانت از میراث فرهنگی ناملموس توسط سازمان یونسکو، حاصل این حساسیت و توجه جهانی بوده است. در واقع، یونسکو با تصویب این قطعنامه به این باور رسیده است که حمایت از میراث فرهنگی ناملموس جوامع گوناگون جهان بدون همیاری و مشارکت کشورها میسر نیست و در شرایطی که هنوز هم اصل حاکمیت کشورها در عرصه‌ی روابط و حقوق بین الملل، لاقول، در گستره‌ی فرهنگ ملت‌ها حرف نخست را می‌زند، حمایت از میراث فرهنگی ناملموس بدون توسل به یک ابزار حقوقی مورد تأیید جمع کثیری از کشورهای جهان امکان‌پذیر نیست. در ایران، نیز، توجه به صورت‌های غیر مادی فرهنگ پیشینه‌ای کهن دارد. در ایران ثبت اثر در فهرست آثار ملی از بیست و ششم شهریور ۱۳۱۰ آغاز و با فراز و نشیب متعدد تا کنون تداوم یافته است.

البته در پی تشکیل سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۷ و ابلاغ تشکیلات جدید، امور مربوط به ثبت آثار، به معاونت پژوهشی واگذار شد. در سال ۱۳۸۰، سازمان میراث فرهنگی کشور، برای تسریع در روند ثبت انبوه آثار و ابنیه‌ی فرهنگی-تاریخی، اقدام به تشکیل شورای ثبت منطقه‌ای نمود. در راستای اجرای این سیاست، شوراهای ثبت منطقه‌ای در ۹ منطقه‌ی کشور تشکیل شد. مثلاً شورای ثبت منطقه‌ای تهران با عضویت استان‌های مرکزی، قم، قزوین و سمنان تشکیل شد و امور ثبت را پیگیری می‌کرد. نهایتاً در سال ۱۳۸۳، به علت اهمیتی که موضوع ثبت در سطح ملی و بین‌المللی داشت «دفتر ثبت آثار تاریخی، فرهنگی و طبیعی» تشکیل گردید.

یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین فعالیت‌های سازمان میراث فرهنگی (دفتر ثبت آثار) که طی حدود یک دهه‌ی گذشته انجام گرفته، توجه به ثبت آثار در فهرست آثار معنوی است. ضمن اینکه تا کنون ۱۰ پرونده از آثار ثبت شده‌ی ایران، در فهرست میراث معنوی یونسکو است:

• نوروژ (۱۳۸۸)

• ردیف‌های موسیقی ایرانی (۱۳۸۸)

• موسیقی بخشی‌های خراسان (۱۳۸۹)

• هنر نمایشی آیین تعزیه (۱۳۸۹)

• آیین پهلوانی و زورخانه‌ای (۱۳۸۹)

• مهارت فرش‌بافی کاشان (۱۳۸۹)

• مهارت فرش‌بافی فارس (۱۳۸۹)

• نقالی، قصه‌گویی اجرایی ایرانی (۱۳۹۰)

• دانش سنتی لنج‌سازی و دریانوردی در خلیج فارس (۱۳۹۰)

• قالیشویی مشهد اردهال (۱۳۹۱)

برنامهریزی و سیاست‌گذاری دفتر ثبت آثار در فاصله سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ به این صورت بود که

پرونده‌هایی که از سوی ادارات کل استان‌ها (به عنوان بازوان اجرایی و پیشنهاددهندگان اصلی ثبت آثار) ارسال می‌گردید در همایش‌های سراسری ثبت آثار بررسی می‌شد و پس از تأیید، شماره ثبت دریافت می‌کرد. اداره‌ی کل میراث فرهنگی استان تهران نیز پرونده‌هایی را تهیه و در همایش‌های مذکور شرکت می‌کرد. دو پرونده مربوط به آداب و مراسم زردشتی‌ها نیز در همایشی که در استان سمنان برگزار گردید توسط اینجانب مطرح شد و به ثبت رسید. این آثار به شرح ذیل در فهرست آثار معنوی به ثبت رسیده است:

• مراسم واج یشت به شماره‌ی ۷۹۰ در تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۴

• مراسم گاهنبار به شماره‌ی ۷۹۲ در تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۴